

Kosto kuuluu Jumalalle

Carl von Linné: *Nemesis divina, Jumalan kosto*. Suom. Tuomo Aho. Basam Books 2021.

Entisajan luterilaisuus oli ankaran vanhatestamentillinen uskonto, monissa asioissa rikoslakikin perustui suoraan Mooseksen lakiin. Saarnoissa lienee usein ollut esillä raamatunkohta, joka vuoden 1933 käännöksen mukaan kuuluu:

”Sillä minä, Herra, sinun Jumalasi, olen kiivas Jumala, joka koston isien pahat teot lapsille kolmanteen ja neljäljenteen polveen” (2. Moos. 20:5, 5. Moos. 5:9).

Nykyisestä raamatunkäännöksestä (1992) verbi ”kostaa” on poistettu tältä kohtaa kokonaan. Syntiä saanee siis tehdä entistä huolettomammin, kosta ja vitsauksia ei ole luvassa.

Papinpoika Carl von Linné (1707–78) kävi ahkerasti kirkossa ja lienee pysähtynyt miettimään, pitääkö kyseinen raamatunkohta paikkansa. Vallitseeko luonnossa tosiaan moraalinen järjestys? Saako paha lopulta palkkansa? Eipä muuta kuin tutkimaan asiaa aikakauden uuden luonnontieteellisen metodin mukaisesti – siis empiirisesti.

Linné, joka väsymättä teki havaintoja niin luonnosta kuin kulttuurista, piti salaista muistikirjaa myös havaitsemistaan moraalisisista seikoista. Hän kirjasi muistiin havaintojaan muun muassa akateemisten kollegojensa synneistä sekä jumalallisista rangaistuksista, joita niistä näytti seuranneen. Linnén havaintojen mukaan vääryydellä saaduista virka-asemista, petkuttamalla hankitusta omai-

suudesta ynnä muista intrigeistä ei seuraa muuta kuin vastoinkäymisiä, onnettomuuksia ja huonoa tiedettä, koska Jumala ei anna siunaustaan. Ja pahimmassa tapauksessa synnin palkka on kuolema.

Hyvä esimerkki on Turun Akatemian logiikan ja metafysiikan professori Johan Welin (n. 1705–44), joka kyllä nosti professorin palkkaa, mutta ei kertaakaan ilmestynyt pitämään luentoja, vaan vietti iloista elämää Pariisissa ynnä muualla. Jumalan kosto tavoitti hänet 31. tammikuuta 1744 Pariisissa, jolloin hän paloi kuoliaaksi yllättäen syttyneessä tulipalossa kesken hauskan korttipeli-illanvieton. Myös Jyrki Siukonen kertoo tapauksesta Welin-elämäkerrassaan (Siukonen 2006).

Upsalan yliopiston orientaalisien kielten professori Johannes Buskagrius (1629–92) siteerasi väitöstilaisuudessa erästä auktoria väärin, mutta oli liian ylpeä myöntääkseen virhettään. Jumala kosti, löi professoria melankolialla, eikä tämä ikinä enää noussut kaateeriin.

Teologian professori Eric Melder (1672–1745) lähti konsistorin kokouksessa ajamaan erästä vilpillistä asiaa. Äkkiä retkahti päenurin, eikä hän enää nähnyt tervettä päivää.

Teologian professori Petrus Ullén (1700–47) tuli humalassa konsistorin kokoukseen ja puhui siivottomia. Asiasta tehtiin merkintä pöytäkirjaan. Ullén ei katunut, vaan raivostui siitä, että hänen, jumaluusoppineen, väitettiin olleen humalassa. Kuoli sitten ennen aikaan.

Teologian professorin Nils Walleriuksen (1706–64) puoliso tunnettiin vaatteilla koreilusta. Kun professori sitten yllättäen kuoli, vaimo jäi lesken ahdinkoon. Silloin moraalien professorin Lars Dahlmanin (1705–64) rouva Anna Kristina Appelbom lausui: ”Ihmettelenpä, mitä pukua rouva Wallerius tänään käyttää ja mitä huomenna.” Jumala kuuli tämän, eikä mennyt kuin kahdeksan päivää, kun kuoli myös professori Dahlman.

Matematiikan professori Jonas Meldercreutz (1715–85) ei hankkään hoitanut virkaansa, vaan keskittyi omistamaansa rautaruukkiin, pitipä nuorta rakastajatartakin. Hänen hankkimansa valtava omaisuus haihtui kuitenkin kuin tuhkua tuuleen, ja rakastajattareen iski luumätä.

Linné panee merkille myös huonoja enteitä. Toimiessaan Upsalan yliopiston rehtorina hän joutui takavarikoimaan suomalaisen oppilaansa Peter Forsskålin (1732–63) poliittisesti arveluttavan julkaisun ja sulkemaan hänet pois koko yliopistosta. Forsskål siirtyi Tanskan kruunun palvelukseen, sai professuurin Kööpenhaminasta ja lähti luonnonhistorialliselle tutkimusretkelle Arabian niemimaalle. Mutta kun Forsskål tuli hyvästelemään Linnéä, hän kompastui, mikä oli huono enne. Jemenissä Forsskål menehtyi malariaan.

Linnén kirja sisältää paljon varoittavia esimerkkejä muiltakin elämänaloilta kuin yliopistosta: jumalattomia pappeja, huoravia poliitikkoja, raakalaismaisia sotapäälliköitä. He kaikki saavat palkkansa. Kaiken tämän Linné kirjasi muistiin salaiseen käsikirjoitukseen, joka sai nimen *Nemesis divina (Jumalan kosto)*. Hän ei aikonut julkaista aineista sellaisenaan, vaan keräsi materiaalia kenties jotakin systemaattisempaa moraalifilosofista teosta varten.

Linnén muistiinpanot ovat melkoisen karmea luettavaa. Ei ihme, että Linné piti ne salassa, ovathan kysymyksessä hänen aikalaisensa ja jopa lähimmät kollegansa. Arkaluontoista käsikirjoitusta pimitettiin pitkään Linnén kuoltuakin, ja sen julkaisuhistoria – jonka suomentaja Tuomo Aho valitettavasti jättää kertomatta – on monimutkainen. Se on kuitenkin kerrottu oppihistorioitsija Johan Sténin esseessä (Stén 2019), jota Aho ei näytä huomanneen.

Nemesis divina – tai osia siitä – on ensimmäisen kerran ilmestynyt ruotsiksi vuonna 1848, tanskaksi 1849, englanniksi 1910,

saksaksi 1981, ranskaksi 1994, hollanniksi 1996 ja japaniksi 2009, joten oli jo aikakin saada se myös suomeksi, semminkin kun monet esimerkit ovat Suomesta. Ahon suomennos on sujuvaa ja kaunistakieltä. Teos on julkaistu Basamin uudessa Klassikko-sarjassa. Ikkävä kyllä Ahon oppihistorialliset kommentaarit vanhan klassikon suomennokseen kuitenkin ovat aika vähäiset. Teoksen täydellisin ruotsinkielinen editio on vuodelta 1968.

Kukkaiskuninkaan merkillisen teoksen lopputulema on tämä: kristitty ei saa itse ruveta kostaamaan kokemiaan vääryyksiä, sillä kosto kuuluu Jumalalle. Kerran Linné oli itse vähällä poiketa tästä periaatteesta, arvatenkin jossakin akateemisessa kiistassa. Hän kirjoittaa: ”Kun haudoin kosta, kaikki meni minulla väärin, mutta sitten kun muutuin ja jätin kaiken Jumalan käsiin, kaikki meni onnellisesti.”

Kirjallisuus

Linné, Carl von (1968). *Nemesis divina*.

Toim. Elis Malmeström & Telemak Fredbärj. Tukholma: Bonniers.

Siukonen, Jyrki (2006). *Mies palavassa hatussa. Professori Johan Welinin maailma*. Helsinki: SKS.

Stén, Johan (2019). ”Kukkaiskuningas ja kohtalo”. Teoksessa Osmo Pekonen & Johan Stén (toim.): *Valon aika*, Art House, s. 165–182.

OSMO PEKONEN

Kirjoittaja on tieteenhistorian dosentti.